

derasse, et in omnibus reperisse vanitatem, ut non temere, sed ex certa scientia et longa experientia id pronuntiasse videatur, ac proinde cuncti eadem et adhibeant, omniaque ut vana aspiciant et despiciant.

INTERDUM DOMINATOR HOMO HOMINI IN MALUM SUUM. — «Suum» intelligit vel reciproce ipsius dominantis, vel absolute, puta hominis, cui dominans dominatur ad male faciendum ei, aiunt Complutenses; in ipsius perniciem, ait Tigurina; ut ipsam damno molestiae afficeret, ait Olympiodorus. Sic et Thaumaturgus, Chaldaeus et S. Hieronymus, q. d. Subinde qui pressunt, sunt tyranni vel nimis rigidi, qui subditos affligunt, depauperant et mille modis vexant, ideoque vicissim ab illis vel ab aliis, quin et ab ipso Deo affliguntur, vexantur et non raro deponuntur, vel occiduntur, uti configit Pharaon, Sennacherib, Antiocho, Herodi, Holoferni, Roboam et aliis pluribus. Atque haec ratione demonstrat id quod vers. praeced. dixit: «Neque salvabit impietas impium,» quia tyrannus non salvat, sed perdit tyrannos. Pendet haec gnome a *non consideravi et vidi*, scilicet inter alias vanitates mundi etiam hanc, quod scilicet et interdum dominator homo homini in malum suum. Patet id ex Hebraeo, Chaldeo, Aquila, Septuaginta, Syro, Arabico, Vatablo, Pagnino et aliis. Aquila et Syrus vertunt, *consideravi tempus, quo dominatus est homo homini*. Pagninus et alii clare, *totum istud vidi trahens cor meum ad omne opus, quod factum est sub sole tempore illo, quo homo dominatum exercet in hominem in malum suum*: quia enim vers. 2 dixit: «Ego os regis observo,» regemque extulit, aunc in regno quoque magnam inesse vanitatem, ærumnas et pericula ostendit. Unde Thaumaturgus vertit, *obstupesco itaque quoties aspicio quot et quanta in proximum damna homines committuntur*. Dominium Adæ in homines et animalia ante peccatum erat plenum, suave, utile tam imperanti, quam iis quibus imperabat; et post peccatum ingressa in utroque concupiscentia, cepit utrisque esse molestum, difficile milleque curis et periculis scatenis. Haec iusta est pena peccati hominis, ut qui noluit obedire Deo, sentiat quoque sibi subditos molestos, difficiles, rebelles; praesertim dum ipse in eos imperiosus est et savus vel severus. Vere Tragædus:

Qui sceptris dero severus imperio regis,
Tinet timentes: metus in auctorem redit.

Et Claudianus ita tyrannum pingit:

Instat terribilis viris,
Morientibus heres,
Virginitas raptor, thalamis obscenus adulter.
Nulla quies: oritur, præda cessante, litido, etc.

10. VIDI IMPIOS SEPULTOS: QUI ETIAM DUM ADHUC VIVERENT, IN LOCO SANCTO ERANT, ET LAUDABANTUR IN CIVITATE QUASI JUSTORUM OPERUM; SED ET HOC VANITAS EST. — Pergit describere impietatis et im-

piorum, praesertim principum vanitatem, q. d. Vidi principes impios sepeliri magna pompa funeris et mausolei, qui, dum viverent, partim ob regium splendorem et potentiam, partim ob locum sanctitatis, quod in Jerusalem urbe sancta, ac in loco sancto, puta in templo et vestru sacerdotum, scribarum, legis doctorum eorumque religiosorum versarentur; partim ob amicorum et adulatorum assentionem, a populo rudi et imperito, qui externis hisce signis capitur, habebantur et colebantur veluti probi et sancti, non tantum in vita, sed etiam post mortem; sed et hoc vanitas est: quid enim prodest regi, vel principi coli a populo, si Deo ob improbitatem sit exosus? Quid juvat corpus tumulari in mausoleo aureo, si anima ardet in flammis gehennæ? Quid confert ab hominibus laudari in terra, si ab angelis et sanctis universis vituperetur in caelo, atque a demonibus probris omnibus afficiatur in inferno? Vere ait ille: «Alexander laudatur ubi non est, sed cruciatur ubi est.» Divitis epulosis nomen a fratribus celebrabatur in palatio, sed anima cremabatur a demonibus in tartaro; quid ergo eum juvat laus, utique non nisi cruciatur ejus adaugeat? Hinc Chaldaeus vertit, et in veritate vidi peccatores, qui sepulti sunt et externati de mundo, de loco sancto, ubi iusti habitant, et obierunt, ut comburantur in gehenna, et oblationi traditi sunt inter habitatores urbis; et ecce, sicut fecerunt, factum est eis. Etiam hoc vanitas. Adde: Tempus tandem detegit impiorum hypocrisis, ac tum vanissima illa sanctitatis umbra larvaque vanescit, cerniturque veritas et vera simulationis fictio, veraque eorum iniquitas et impietas, quæ majus, imo æternum eis dedecus et infamiam conciliat; *ergo prius eos, vel errore, vel metu, vel adulatione laudaverunt et colerunt, hi postea, detecta hypocrisis, acerbis eos insectantur et execerantur.*

Porro, Hebraei Codices hæc variant propter affinitatem litteræ ו et כ: quidam enim legunt יִשְׁתַּבְּחוּ *istabbechu*, id est *laudabantur* vel *laudabant* seipsos, ac curabant se a parasis laudari. Alii legunt יִשְׁתַּכְּחוּ *istackochu*, id est *oblivioni traditi sunt*. Priori modo legit Noster, Septuaginta, Arabicus et S. Gregorius, XXXII Moral. x. vel xi. Posteriori legit Chaldaeus, Syrus, Tigurina, Clarus, Cajetanus, Pagninus et recentiores, partim Hebraei, partim Latini. Hinc nonnulli, ut Clarus, Cajetanus, Campensis (1), Vatablus, censent hic esse antithesin; priorem enim versum pertinere ad impios, posteriorem ad pios, q. d. Vidi impios gloriosos in vita, et post mortem honorifice sepultos, ac laudatos a posteris vel sanctis; vicia versa vidi oblivioni traditos eos qui recta sanctaque

(1) Ita Xaurer, et sic, tum vidi improbos sepultos, sepulture honore esse affectos, et innotuisse in sepulchris; sed ex loco sancto, ex loco sepulchrorum sacro, ejectos et oblivioni datos esse in urbe eos vidi, qui rectum, recte fecerunt; etiam hoc vanitas est.

operati sunt; sed et hoc vanitas est, quia impiis non prodest vana et mendax laus hominum, nec piis obest hominum oblivio: nam «in memoria æterna (æque ac gloria) erit justus» apud Deum, et cœlestes universos. Unde Pagninus vertit, *et tunc vidi impios sepultos, et qui post eos venerunt, et ambulaverunt in loco sancto, oblivioni tradentur in civitate in qua rectum fecerunt; sed et hoc vanitas est. Verum totam gnomen ad solos impios spectare liquet ex Septuaginta, Syro, Chaldeo et Arabico; praesertim cum recentiores, qui de piis et impiis accipiunt, inter se non consentiant, sed singuli singulas et diversas ab aliis cudant versiones, quas hic operose recenset noster Lorinus. Tota ergo gnome significat fictionis et hypocrisis impiorum vanitatem.*

Porro, sententia hæc generalis pertinet quidem ad omnes hypocrisis et impios, magis tamen ad potentes et principes, sive seculares, sive ecclesiasticos, puta Episcopos et Prælatos, ad quos illam refert S. Hieronymus: «Nemo quippe, inquit, audeat accusare majorem, propterea quasi sancti et beati, et in præceptis Domini ambulantes argenti peccata peccatis. Difficilis est accusatio in Episcopo: si enim peccaverit, non creditur; si convictus fuerit, non punitur.» Unde ait: «In loco sancto erant,» id est, versabantur in gradu sacro vel officio sancto, v. g. erant sacerdotes, religiosi, Episcopi, etc. Huc alludens Isaias, cap. xxvi, vers. 10: «In terra sanctorum, ait, iniqua gessit, et (fidei) non videbit gloriam Domini.» Vide ibi dicta et Olympiodorum quem audi: Quia saepe homines scandalizantur, et iniquam rem putant eosdem esse impios, qui et potentes fortunatique sint, ideo profundius, inquit, super hæc re contemplantus sum, et vidi denum postremam impiorum ruinam, cum scilicet non tantum corpore, sed et anima moriantur. Quod enim ait hoc loco, in sepulera inductos, in supplicia et tormenta intelligit. Eis vero qui in sepulera hæc inducantur, nihil potentia profuit, nihil quod habili olim iusti et sancti fuerint, nihil quod in templo Dei sacra ministeria munerique obierint. Docet itaque nos Ecclesiastes nequaquam scandalizari, propterea quod in hominum vita enormem statum conditionumque dissidentiam enervamus, cum contra potius spectare debeamus ad eam, que in futuro seculo est retributionem. Hoc est quod ait Psaltes Psal. i, 3: «Laudatur peccator in desideris animæ suæ: et iniquus benedicitur.» Et Zachar. xi, 17: «O pastor, et idolum.» Hæc denique est abominatio desolationis slans in loco sancto, Matth. xxiv, 15. Ita Hugo. Scribit Sulpitius in Vita S. Martini, cap. viii, ipsum, cum videret defunctum quemdam a populo ad altare oili, ut martyrem, cuius nec nomen, nec vita, nec certa memoria exstabat, orasse Deum ut quis esset, vel cuius meriti sepultus, ostenderet. «Tum conversus, inquit, ad levam, vixit prope assistere umbram sordidam, truncem; imperat nomen me-

ritumque ut loqueretur; nomen edicit, crimos confitetur, latronem se fuisse ob scelera percussam, vulgi errore celebratum, sibi nihil cum martyribus esse commune, cum illos gloria. se pœna retineret.» Quid profuit illi vana hæc et erroneus populi cultus, nisi ut patefacto scelere, publica illi crearetur infamia, ac martyris decus verteretur in latronis dedecus?

11. ET ENIM QUIA NON PROFERTUR (1) CITO CONTRA MALOS SENTENTIA, ABSQUE TIMORE ULLO FILII HOMINUM PERPETRANT MALA. — Hebraea, Chaldea, Septuaginta, ideo plenum est, vel repletum cor filiorum hominis in eis ad faciendum mala; Aquila, *indignos*, id est *audent*; Tigurina, *cor hominum aversio plenum est*; Symmachus, *inter quos corde filii hominum male faciunt.*

Pro sententia Hebraice est תַּנְּחֵם *pithegam*, quod Septuaginta vertunt, *contradictio*; Arabicus, *insultatio*; Syrus, *ultio*; Thaumaturgus hunc versum et sequentem ita reddit, *quia enim divina providentia non subito omnes plectit, ob argumtationem, qua malum tolerat, et non statim in delictis ulciscitur, idcirco vir impius, nihil referre putat, si frequenter et graviter peccet, confidens se immortem evasurum; sed non intelligit quod etiam post multum temporis malum non latet impunitum. Bonum ergo maximum est pie colere Deum. Olympiodorus, quia non sunt qui sedulo ac vehementer contradicant, acripe reprehensione conspiciunt facientes malum, etc. Potest ergo hæc sententia et contradictio accipi non solius Dei, sed et hominum, praesertim iudicum et magistratum, qui peccata saepe dissimulant nec castigant. Olympiodorus et alii hanc gnomen, omittentes et *etenim*, quod in Hebraeo clare non exstat, nequum cum eo quod præcessit, «et hoc vanitas est,» q. d. Hoc quoque quod subijcio vanitas est, scilicet, quod per longam impunitatem homines audacter perpetrant mala; quia per hoc augendo peccata, augent sibi supplicia, atque abulentes longanimitate Dei, acris irritant ejus iram et vindictam, eamque ardentiorem in se concitant. Verum aptius dispungit Noster, adidde *et etenim*. Hæc enim gnome dat causam, cor impii in sua impietate dominentur, laudentur et celebrantur; quia scilicet Deus eos ad tempus sine ira imponit, quo fit ut nec Deum verentes nec homines, impune et audacter agant quod lubet, crassentur in pios, eosque accumulunt, Veneti et ventri indulgent: hinc fit ut ab hominibus veluti felices et beati laudentur et colantur. Atque hic unus est modus et multis, quo Deus dicitur peccatores excusare et indulgere, sicut mater amnis indulgens filio, eumque peccantem non casigans, occasio est ut filius deteriora perpetret, tandemque scelus committat, ob quod capite plectatur vel suspendatur. Sic scilicet suo calore indurat lutum. Ita docet S. Augustinus, serm. 56 De tempore, et S. Ba-*

(1) Rectius, *efficitur, executioni mandatur, sententia in opus malum.*

silium, orat. *Quod Deus non sit auctor malorum.* Porro Deus diffinit peccatorum vindictam, ut ostendat suam longanimitatem et clementiam, qua peccatores invitat ad penitentiam, uti nonnulli eam agnoscentes de facto penitent et vitam mutant: ceteri vero, abentes Dei patientia, thesaurizant sibi iram in die ire, et revelationis justitiae Dei, » ut ait Apostolus, *Rom. II, 5;* et Job cap. *XXIV, 23:* « Dedit ei Deus, inquit, locum penitentiae, et ille abutitur eo in superbia. » Qui hoc facit, improbus est, et sepe reprobus ac filius perditionis et gehennae; ideoque cum in profundum peccatorum venerit, negat Dei providentiam et nominis vindictam; ac si quid postea mali illi irrogatur, casum aestimat, non peccati vindictam a Deo immissam. Vide Plutarchum, lib. *De Sera numinis vindicta.*

Moraliter, hic discit malos castigari, magnum esse sorum et reipublice bonum; non castigari vero, magnum malum: quocirca magistratus, quibus incumbit reipublicae cura, ex officio eos castigare debent. Deus vero qui nulli obstringitur, sed altiores suae providentiae habet rationes, iustis de causis castigationem saepe differt, ac tarditatem supplicii gravitate compensat, juxta illud *Eccli. V, 2* et seq.: « Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui, et ne dixeris: Quomodo potui? aut quis me subiecit propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Ne dixeris: Peccavi, et quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitio peccato non esse sine metu (quamvis nondum poenas dederis), neque adficias peccatum super peccatum. » Hinc S. Petrus, *II epist.*, cap. III, 2, tales vocat « illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes: Ubi est promissio aut adventus ejus? » Quibus ipse respondet vers. 9: « Non tardat Dominus promissionem suam sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti. Adventet autem dies Domini tu fur, » etc. Et *Malach.* cap. II, 3, impios producit dicentes: « Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent: aut certe ubi est Deus iudicium? » Quibus respondeas Deum expectare tempus opportunum ac statum vindictae tempus, quo juxta quantum delicti irrogabit pondus supplicii, vel in hac vita, vel certe in die iudicii, juxta illud *Apost. XIV, 15* et sequent.: « Mitte falcem tuam et mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terrae; et (sine mora) misit falcem suam in terram, et demessa est terra. » Et iterum: « Mitte falcem tuam acutam, et vindicam botros vineae terrae: quoniam maturae sunt uvae ejus. Et (statim) misit Angelus falcem suam acutam in terram, et vindicavit vineam terrae, et misit in lacum ire Dei magnum. »

Exemplum illustre est in S. Ephrem, serm. cui titulus: *Confessio et reprehensio sui*, ubi narrat de seipso, quod, cum junior ex impiorum licentia et

impunitate dubitaret de Dei providentia, eam edoctus fuerit mira visione et experientia, tandemque audivit angelum dicentem: « De iniquitate penitentiam age, certoque scias unum esse oculum cuncta pertranseunt. » Rem totam fusius narravi *Genes. XII, 21.* Porro quam iniquum et stultum sit Dei patientia abuti ad peccandum, nervose docet S. Leo, serm. *De Quadragesima:* « Abutuntur, inquit, quidam patientia Dei, et qui non sunt in conscientia liberi, fiunt de longa impunitate securi, cum ideo differatur ultio, ut tempus possit habere correctio, » non autem ut liberior sit ad peccandum licentia. « Misericordiam igitur Dei nostri non adeo quisquam tardet amplecti, quia quod meruit non recipit: neque enim quidquid differitur, aufertur; aut condemnationem evasit, qui indulgentiam non quaesivit; » et Tertullianus, lib. *De Penitent.* cap. VII: « Absit, inquit, ut ita aliquis interprete, quasi eo sibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia palet ad poenitendum, et ex redundantia clementiae caelestis libidinem faciat humanae temeritatis. Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est, tollis delinquendo quoties ignoscitur. Quid enim indignum, quam ex divina misericordia desuam argumentum ad divinam justitiam provocandum? et quia Deus libenter excipit poenitentes, data opera velle fieri peccatores? » Et S. Ambrosius, lib. *De Penit.* cap. IX: « Proposita, inquit, spe agenda poenitentiae, licentiam sibi delinquendi propagant putant. Poenitentia remedium peccati sibi non peccanti incentivum. Vulneri enim medicamentum necessarium est, non vulnus medicamentum: quia propter vulnus medicamentum quaeritur, non propter medicamentum vulnus desideratur, » q. d. Quis unquam ad virtutem balsami explorandam luculentam plagam suo capiti infilixit? quis ad vim antidoti probandam venenum intrepidus hausit? amens esset qui hoc ageret, illa plane amens censeret debet qui peccat, ut ad divinam misericordiam confugiat, seu qui ex divina misericordiae largitudine inducitur ad peccandum. Idem de damno noxaeque impunitatis et tarda vindictae, a Salomone didicere et sensere Plato caeterique philosophi. Plato in libro *De Republica*, passim docet reipublicae regimen pona et praemio contineri, quae si tollas et impunitatem concedas, omnes leges et jura violari et reipublicam evorti. Idem docet Aristoteles, *X Ethic.* cap. ult., et in *Polit.* Plutarchus, *De sera Num. vind.*: « Ex impunitate sceleratorum, ait, derogatur fides divinae providentiae. » Cicero, *pro Sextio*: « Effrenatus furor, inquit, aliter impunitate diuturna. » Et *pro Milone*: « Quis ignorat maximam illecebram esse peccandi, impunitatis spem? » Et lib. *II Offic.*: « Quotusquisque reperitur, qui impunitate et ignorantia omnium proposita, abstinere possit injuria? » Vulgus enim hominum magis agitur poena et praemio, quam amore virtutis, ut si illa cessent, hic elanguescat. Polybius, lib. I, sub finem: «

ventiam, inquit, aut impunitatem concesseris, si benignitate improbum fueris promeritis, id omnem dolum fraudemque existimando, erga beneficium longe magis fiet infidus. » Cato sentiebat nihil esse periculosius impunitate, quae semper ad deteriora invitavit: impunitae enim injuria exemplum omnibus minari injuriam. Nam si liceret impune laedere, nullus erit tutus ab improborum violentia; quocirca magistratus, qui maleficos impunitate donant, docet lapidibus esse obruendos, utpote reipublice nocentissimos. Ita Plutarchus in *Apophth. Rom.* Fronto consul sub Nerva Imperatore dicebat male esse imperare, qui nemini quidquam concecit, sed longe pejus, sub quo maxima licentia sit quibuslibet. Inhumanitatis enim est, si princeps nihil indulget amicis, sed perniciosissimum est illis licere quidquid libet. Ita Dionysius in *Nerva.*

12. ATTAMEN PECCATOR EX EO QUOD CENTIES (est hystero-logia Hebraica, sic enim verba transponenda et ordinanda sunt: *Attamen ex eo quod peccator centies*) FACIT MALUM, ET PER PATIENTIAM SUSTENTATUR, EGO COGNOVI QUOD ERIT BONUM TIMENTIBUS DEUM, QUI VERENTUR FACIEM EJUS. — Campensius, *qui Deum reverentur*, q. d. Si Deus tam patiens et benignus est erga peccatores, ut eos diu toleret et expectet ad poenitentiam, quanto magis elemeator et benignior erit timentibus eum vel innocentibus, qui graviter non peccant; vel poenitentibus, qui de commissis criminibus dolent, et committenda studioso cavent! Hic unus inter multos est finis, et fructus divinae impunitatis et longanimitatis erga impios, scilicet ut ex illa mediantur pii quantum ab eo clementiam et beneficentiam sperare et expectare debeant. Ita S. Hieronymus, Albinus, Lyranus, Bonaventura, Hugo et alii. Mutuatus est hoc Salomon a Davide patre suo dicente, *Psal. XXX, 20*: « Quam magna multifido dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te (1). »

Secundo et pressius, noster Pineda exponit, q. d. Deus impiorum peccata dissimulat, piorum statim castigat; attamen ne inferas inde meliorem esse sortem impiorum, quam sit piorum, tum quia ingens Dei beneficium est, levia piorum delicta castigare, ne in graviora proserpent; tum quia pii, sicut equi generosi a semita devii, levi flagello Dei admoniti contremiscent et in viam virtutis redeunt, cum impii, velut muli pervercaes, flagello recalcitent: ideoque Deus hanc piorum docilitatem, reverentiam et obedientiam magnis gratiarum donis remunerabit. Audi Auctorem, *II Machab.* v. 43: « Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. Non enim, sicut in aliis nationibus, Domi-

(1) Replet rationem, cur homines in quavis scelera ferre audeant, quia peccator facit malum centies et prosequitur sibi dies; tamen scio ego, etc.

nus patienter expectat, ut eas, cum judicii dies advenierit, in plenitudine peccatorum puniat: ita et in nobis statim ut, peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindicta, propter quod nunquam quidem a nobis misericordiam suam amovet: corripit vero in adversis, populum suum derelinquit. »

Denique noster Mendoza, in *I Reg. cap. IV, vers. 3*, censet et attamen notare anitthesin piorum et impiorum, quod sicut vers. praeced. dicuntur impii Dei longamini patientia abuti, et ad peccandum effundi, ita hoc versu dicantur pii eadem recte uti, et a peccando revocari, q. d. Filii hominum, hoc est peccatores, absque timore perpetrant mala, quia non profertur cito contra illos sententia. Attamen ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus ex eo quod peccator centies facit malum et per patientiam sustentatur, quasi praecipuo quodam studio et benevolentia a Deo creantur; qui eum colunt, fiment ac venerantur, non quod sit dominus, iudex et ultor, sed quod patiens, longanimis et misericors, et videns humana flagitia lamen divina supplicia non experiantur. Hoc est honorum ingenium, ut ex hac longanimitate divina, qua peccatores ad poenitentiam expectat, et dissimulat peccata hominum propter poenitentiam, multo magis ad amandum et timentum Deum excitentur.

CENTIES, — id est sepius; ponitur enim numerus definitus pro indefinito. Hec vertit Interpres cum Syro: Hebraei enim habent מֵאָה meth, id est centies. Septuagintalegerunt מֵאָה meth, id est ex tempore, unde vertunt, qui peccavit, facit malum ex tunc, id est a juventute sua, ait Olympiodorus; et Arabici, qui peccaverat jam fecerat malum ex eo tempore. Aquila, Symmachus et Theodoretuslegerunt מֵאָה meth, id est mortuus est: et in medio מֵאָה meth, cum sit littera quiescens, saepe omittitur; unde vertunt, peccans vulnus mortuus est, longa etate et concessa, q. d. Peccator mortuus est in consuetudine peccati, longo usu cum etate roborata; qui enim peccata iterat, per longam etatem non fit melior, sed deterior, ac callum peccati obducit, itaque pene necessitatem peccandi induit, quo fit ut in peccatis plurimis marretur, et ad ingenia in gehenna tormenta demittatur.

PER PATIENTIAM SUSTENTATUR. — Hebraice לְרַחֵם מֵאָה מאריך לו, id est prolongat dies, scilicet tum suam patientiam Deus: unde Symmachus vertit, longanimitate praestita ei; tum peccantis vitam, etatem et spatium poenitentiae, vel elongat ab ipso, scilicet vindictam, dum eam in longum tempus prorogat et differt. « Patientia Dei praedicator, non in hoc quod malum aliquod patitur, sed quod expectet malos, ut convertantur, » ait S. Augustinus, lib. *De Patientia.* Interim eorum malitia utitur, ut per eam piorum levia peccata castiget et purget, eorumque patientiam exerceat, ac merita et coronam adaugeat. Septuaginta vertunt, ex tunc et ex longitudine eorum, q. d. Peccator jam tunc, id est ab

olim, scilicet pueri, mox ab ortu, ubi cepit uti ratione, peccare inchoavit, indeque longa consuetudine peccata quasi in naturam vertit; nam, ut ait S. Gregorius: «Peccatum quod per poenitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit.» quantum ergo Deus prolongat patientiam suam et peccatori vitam, tamen ipse prolongat eam culpam et impenitentiam.

ERIT BONUM TIMENTIBUS, — tum in hac, tum potius in futura vita. Unde Chaldaeus vertit, et in tempore quo peccator operatur malum centum annis a facie Domini, datur ei tempus, ut convertatur. Manifestum est mihi in Spiritu Sancto, et scio ego quod erit bonum in societate venturum timentibus Deum, qui timent a facie ejus, et faciunt voluntatem ejus. Porro Olympiodorus per bonum accipit bonas cogitationes et opera, quas Deus se timentibus inspirat: «Cum enim, inquit, vivam in conspectu Dei, caveantque sibi in omni sua actione et cogitatione, tanquam Deo iudice cuncta carente, omnium honorum operum et conceptuum Deus illis causa existit.» Thaumaturgus de ipso Dei timore interpretatur: «Illud, inquit, prestantissimum bonum, pio Dei timore praeditum esse.»

Simplius bonum accipias pro laeto et jucundo, q. d. Esto Deus piorum levia errata castiget, mox tamen eo laeto et jucundiori sorte eos consolabitur, vel in terra, vel in caelo, juxta illud Eccli. i. 28: «Usque in tempus sustinebit patiens, et postea reddito jucunditatis.» Cum ergo a Deo castigaris et affligeris, afflictionem hanc accipe velut pignus et archam instantis laetitiae, et proximae tibi consolationis. Quem enim Deus castigat, mox solatur et mulcet, uti mater pueri post castigationem blanditur; quin et Christus «favos post fella gustavit,» ait Tertullianus; nimirum post hanc suavitatem, post noctem dies, post bellum pax, post pugnam victoria, post nubila Phœbus, post tempestatem serenitas. Hoc est quod justis promittit Isaias cap. iii, 10, dicens: «Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum ad inventionem suarum comedit. Vae impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei.» Unde de eodem subdit Salomon:

43. NON SIT BONUM IMPIO, NEC PROLONGENTUR DIES EJUS, SED QUASI UMBRA TRANSEANT QUI NON TIMENT FACIEM DOMINI — praesentem et omnia intuentem, ut coram ea ambulat magna cum reverentia, metu et tremore, ait Olympiodorus; Hebraea, non erit bonum; sed Hebraei saepe utuntur futuro pro imperativo, vel optativo, unde Noster apte vertit, non sit bonum, scilicet quod sustentetur a Deo, et expectetur ad poenitentiam, ait Hugo, quia patientia Dei non utitur ad poenitentiam, sed abutitur ad majorem iniquitatem et culpam (1).

BONUM. — intellige, tum prolongationem vite, tum sequitur, ita S. Hieronymus et Cajetanus; tum

(1) Bene autem non erit improbo, nec prolongabit dies, sicut umbra evanescent is, qui non timet a facie Dei.

bona corporis uti sunt sanitas, robur, opes, prosperitas, filii, familia copiosa, ita Lyranus et Dionysius; tum bona animae, uti est multiplex Dei gratia in hac vita, et gloria in futura: ita Thaumaturgus, Bonaventura, Hugo.

Summa, bonum significat hic quicquid laetum est, jucundum et prosperum. Congrua est haec impiorum poena, ut scilicet priventur omni bono, qui a summo bono et fonte omnis boni, puta a Deo sponte et impie se averterunt: sicut qui soli claudunt fenestram, meretur ejus luce privari et degere in tenebris.

Queres, quomodo sapiens hic male praecetur, et quasi maledicit impio, cum hoc videatur esse contra vel praeter charitatem? Dixi hac de re in Prophetis fuse; nunc breviter. Respondetur primo, maledictiones has esse non tam imprecatorias, quam predictiones et praenuntiationes futurarum poenarum, impio a Deo decretarum. «Non sit» ergo, id est non erit bonum impio ut habent Hebraea, Chaldaeus, Syrus, Arabicus et alii. Ita S. Hieronymus, Thaumaturgus et Olympiodorus, atque hac ratione recte haec apote annexit praecedenti, q. d. Cognovi quod timentibus Deum accidit bona ingentia; non timentibus vero, mala.

Secundo, imprecari privationem bonorum temporalium, ut per eam ad cor redeat et vitam mutet, vel certe minus peccet, cum bonis, quibus privatus est, jam abuti nequit ad luxum, fastum, quantum, luxuriam, non est praeter, sed secundum charitatem. Sic enim impiis imprecatur Psaltes: «Imple facies eorum ignominia: et quærent nomen tuum, Domine,» Psal. LXXXII, 17. Sic hodie videmus multos per pauperiam, morbos, adversitates converti ad Deum, qui opibus, sanitate, rebusque prosperis insolentebant et abutebantur ad omne scelus. Talibus ergo imprecari morbum vel inopiam bonum est et salutiferum.

Tertio, proprie Prophete et Apostoli ex zelo justitiae et honoris divini male precantur impiis in impletate perseverantibus et morientibus, id est, optant eos velut reos lesae Majestatis divinus puniri poenis, tum temporalibus, tum aeternis, ut hac ratione satisfiat justitiae, ac pleantur rei, utque honorem quem peccando Deo abulerunt, tormenta merita patiendi restituant. Sancti enim conformant se per omnia voluntati divinae jam certe, et fixe circa impiorum poenitionem. Cum ergo Deus velit, fixeque decreverit impios puniri et damnare, id ipsum Sancti quoque volunt, praesertim dum ipsi sunt praeco — «administri, imo eo Dei, per quos scilicet Deus suas leges promulgat, ac transgressoribus poenas praesentes et aeternas intendit, quales fuere Prophete et Salomon hic, qui cum dixisset impios abuti longanimitate Dei, ut diutius et gravius peccent, zelo sancto justitiae indignans huic eorum abusu, praecatur et optat dicens: «Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus,» utpote quibus abutitur ad

peccandum, et ad Deum, qui dies ei prolongat ad poenitentiam, magis offendendum. Sic Sancti, in die iudicii assidentes Christo, sententiam damnationis in impios fulminabunt, Matth. cap. xxiv, vers. 31 et seq.

NEC PROLONGENTUR DIES EJUS, — ut minus peccent, minusque Deum offendant, utque statim morte substracti, cruciatus recipiant, quos merentur, ait S. Hieronymus; quia aeternis suppliciis transmittentur, ait Olympiodorus. Porro Chaldaeus: Neque erit, etc, et longitudo in saeculo venturo, et in hoc saeculo praecedentur dies vitae ejus, fugient et succedentur velut umbra.

SED QUASI UMBRA TRANSEANT. — Hebraea, non prolongabit dies, sicut umbra non prolongat dies suos, sed ante vesperam pertransit. Septuaginta pro \square i. e. sicut, legentes afflicto \square , i. e. in, vertunt in umbra; sensus est, q. d. primo, sicut umbra, abeunte die et sole, sub vesperam evanescit; sic et impii cito transeant et evanescent, ne perveniant ad vitam vesperam, puta ad senectutem. Secundo, sicut umbra abeunte corpore, cujus est umbra, abiit; sic et ipsi abeunte vita et tempore, quod est umbra aeternitatis et vite beate, cum eo pariter abeant. Tertio, sicut umbra nihil est tenuius, nihil vanius, nihil fugacius: sic et vita, praesertim impiorum. Plura hac de re dixi superius, et Isaias cap. xxxviii, 8 et seq., ubi egi de umbra Ezechiae crescente per saeculum in horologio Achaz. Causam appositam dat Olympiodorus: «Peccator, inquit, diu non erit in vita, quia totum tempus vitae suae, quantumvis longum sit, non reputavit esse umbram, sed sollicito studio comparare sibi studuit, quae fluxa et temporaria sunt, tanquam essent perpetuo durantia. Vel aliter ita intellige: quoniam peccator in presenti vita per patientiam Dei (velut umbram) protegi quodam modo defendique videatur, potius quam puniri, paulo post tamen aeternis suppliciis transmittetur.» Verum hoc posterius mysticum est. Adit Cajetanus: Sicut umbra non est corpus, sed tenue simulacrum corporis: sic impius non tam est homo, quam inane hominis simulacrum et umbra, quia inane speciem tantum habet hominis, non veritatem, eo quod non vivat, ut homo ratione creditus, sed ut bestia ratione carens. Verum hoc subtilis est, quam solidius. Saepe sancta Scriptura vitam praesentem comparat umbram, quia vere talis est, si comparatur vitae verae et aeternae, id quam proinde suspirans sponsa Cantic. ii, 16: «Dilectus meus amhi, inquit, et ego illi, qui praecur inter illia donec aspirat dies et inclinatur umbra.»

Hae fact illud Ansonii in Heroam tumulis in 17: «Pulvis et umbra sumus;» et illud Pindari in Pythias, hymno 8: «Umbrae somnium hominis.» Denique audi S. Hieronymum versionem Septuaginta exponentem: «Non prolongabit dies in umbra, hoc est dies vite suae, qui quasi umbra viventibus sunt; non enim hi qui multo tempore

vivunt, prolongant dies suos, sed eos qui grandes eos faciunt bonorum operum magnitudine. Unde et Jacob quasi se peccatorem confitens dicit: Parvi et mali dies mei; sicut et alius in Psalmo confitens: Dies, inquit, mei sicut umbra dedineverunt, et ego sicut fenum aridum. Non quod longam vitam quaesierit in presenti (in quo omne quod vivimus brevis, et umbra est et imago, in imagine enim perambulat homo), sed quod de futuro timeat, ne longitudo vitae ipsius, ubi vera est vita, brevietur.»

14. EST ET ALIA VANITAS, QUAE FIT SUPER TERRAM; SUNT JUSTI, QUIBUS MALA PROVENIUNT, QUASI OPERA EGERINT IMPIORUM (1); ET SUNT IMPII, QUI ITA SECURI SUNT, QUASI JUSTORUM FACTA HABEANT; SED ET HOC VANISSIMUM IUDICIO. — Hoc refert, vel ad solam impiorum securitatem: haec enim vanissima et foliissima est; vel ad alternationem sortis justorum et impiorum, quod scilicet justis obvenerint debita impiis, et impiis debita justis. Vox alia non est in Hebraeo, Septuaginta, Syro, Arabico, sed intelligitur. Alias enim et alia vanitates successive recenset hic Ecclesiastes. Porro haec vanitas similis est illi vers. 10. Est tamen alia diversa ab illa, eo quod ibi duntaxat dixerit impio laudari, ut pios; hic vero addit impiis bona et prospera quaelibet obvenire, piis vero mala et adversa. Unde ait: «Sunt justis quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum.» Hebr., sunt justis quibus attingit ad eos tanquam opus impiorum; et sunt impiis quibus attingit eis, sicut opus justorum, q. d. Sunt justis quos tangit, vel ad quos pertingit sortis adversitatis, qua digni sunt impii; et sunt impii quos tangit sortis prosperitatis, quam merentur et qua digni sunt justis. Septuaginta, est vanitas, quae facta est super terram, quia sunt justis, quia venit super eos quasi factum impiorum: et sunt impii, quia venit ad eos quasi factum justorum. Campensis, eveniunt justis mala, quia impios ferre decebat. Porro nonnulli consent haec dici ex persona non Salomonis, sed imperitorum et impiorum. Ita Thaumaturgus, Lyranus et Olympiodorus quem audi: «Nunc Ecclesiastes personam ejus inducit, qui et scandalolabiter in errorum, atque: Vidi justos in hac vita ab his malis correptos, quae potius impiis debebantur, ut puta aegritudine, paupertate vel alio difficili casu adveniente. Contraque, inquit, vidi quae piis debebantur ad impios pervenisse: idcirco illis insipientem tanquam contemptor factus divinae providentiae, et: «oc, inquit, vanitas est. Sapiens autem eventus rerum prospiciens, et quae singulis per dignitate retribuuntur plane novit, atque intelligit Deum non quomodo casu haec permittit evenire, sed ut justis majori premio coronentur, impii vero graviore poena torqueantur. Notanter autem hic vanitatem supra terram se vidisse ait, in caelo siquidem nihil est vani.» Verum melius alii consent haec, uti et cetera, dici

(1) Proprie, secundum opus, i. e. meritum improborum.

ex persona Ecclesiaste, puta Salomonis, ut ipsa verba præ se ferunt.

Quæres, qua ratione vanitas sit, quod piis evan-
gelistis mala, impiis bona? *Primo*, Symmachus pro
vanitas veritē *ἀρετή*, id est, *difficile cognitū*; S. Hiero-
nyimus proprie, *dabium perplexum, controversum*,
iuxta illud Davidis: « Labor est ante me: donec
intelligam in novissimis eorum. » *Psal.* lxxxi, 16,
g. d. Vanum est velle scrutari Dei iudicia quibus
pios affligit, et impios prosperat, quia hæc iudicia
sunt difficilia cognitū, imo inscrutabilia. *Secundo*,
Thaumaturgus vanitatem exponit gravem
et perniciosum errorem, eo quod impius habeatur,
ut pius; et pius, ut impius: inde enim rudes
accipiunt ansam vel accusandi Dei providentiam,
vel deserendi probitatem, et impietatem amplectendi.
Sic summum vanum vocamus mendacem
errorem et fallacem. *Tertio*, Hugo per *vanitatem*
accipit partim infelicitatem, quia, ait, nihil infelicius
felicitate peccantium; partim fortuitum,
quia quasi fortuito casu bona impiis, mala piis
obveniunt. *Quarto*, alii per *vanum* accipiunt mole-
stum et asperum: unde Campensis verit, *certe*
hoc vehementer molestum est. Accedit Lyranus: Vanum
est, inquit, quia irrationabile. *Quinto*, S. Hiero-
nyimus per *vanitatem* accipit inconstantiam ro-
rum humanarum: sunt enim vanitates, quæ va-
rium feruntur eventa. *Sexto*, S. Bonaventura vanum
dicit, quando bonis et malis proveniunt mala,
quia indignum propter malos: vanus quando
bonis et malis bona, quia injustum pariter et indig-
num; ideo Habacuc hoc adeo indigne tulit, ut
videretur Deum arguere, cum diceret: « Quare
respicis super iniqua agentes, et tacet devo-
tante impio iustiorne se? » *Habacuc* i, 3 et 43.
Septimo, *Septimo*, Pineda: Hoc vanum est, inquit, quia in
talibus eventibus, nihil perpetui, nihil solidi est,
cui animam affigere possumus: quare cuique con-
tendendum est ad bona stabilia et æterna. Omnia
hæc vera sunt et hinc loco congrua: maxime ta-
men vanitas hic est relinquenda, ac iniqua distri-
butionis sors. Iniquum enim videtur piis mala,
impiis bona tribui, cum pii bona, impiis mala
mereantur, si rem spectes in se, et imperitorum
rudiumque sensu, qui per hoc sæpe impelluntur,
ut impietatem præ pietate colant, seculentur,
susceptant a se spes Dei providentiam, non
hincum hoc, sed prudens et sanctum est, ob
sequissimas, quas ipse habet, rationes, ac præser-
tim duas. Prior est, ut impiis ob modica, quæ
bene agunt, bona hujus vite loco mercedis recipiant,
ceteroqui malefactorum penas gravissimas
daturi in inferno: pii vero ob modica, quæ
male agunt, præmissis hujus vite castigantur et
purgantur, ut purgati, ob multa bona opera quæ
fecerunt, beneant in cælo; aut si plane puri sunt,
adversis exercitiis splendidiorem patientiæ in cælo
coronam recipiant, ut contingit S. Job. Qua de re
de S. Augustinum, lib. V. *Civit.* cap. xv et xvi,
« civitatem celestem beatorum componit, et

anteponit felicitati terrene Romanorum. Fostertis
est, ut Deus nos doceat omnia quæ in hoc mundo
sunt, sive adversa, sive prospera, esse vana, id
est inania et mendacia, cum adversa piis, pro-
pera impiis, id est indignis eveniant; vera vero
bona non esse nisi in cælo, et vera mala non nisi
in inferno, juxta illud Sapientis: « Nullum bonum
nisi æternum, nullum malum nisi æternum. » Ita
beata Dionysia martyr, inter ictus virgarum, et
sanguinem toto corpore fluitantem, filiolum uni-
cum trepidantem, ad martyrii consortium hæc
voce animabat: « Illa poena timenda est, quæ
nunquam finitur; illa desideranda vita, quæ sem-
per habetur. » Qua ille solidatus martyrium for-
titer obiit, ut refert Victor Uticensis, lib. III
Wandal. Hinc facile concludendum relinquunt
Ecclesiastes, sapienti despicienda esse tam prospera,
quam adversa hujus vite; ambienda vero bona
cælestia, et summe cavenda mala gehennalia.
Unde non mirandum si prospera impiis, adversa
piis eveniant, quia Deus id facit, ut ostendat quam
utraque sint vana, id est parva, exilia, brevita et
caduca: quare piis non esse hæc de re dolendum,
sed potius gaudendum, quia ex hoc velut certo
divinæ prædestinationis signo, cognoscunt sibi
sortem felicissimam paratam in cælo. Ita Chal-
deus: « Vidi, inquit, in Spiritu Sancto, quia ma-
lum quod accidit iustis in sæculo hoc, non est
propter peccata eorum, sed ad removendum ex
eis culpam levem, ut sit merces eorum integra in
sæculo venturo; et quod contingit peccatoribus
non est meriti eorum, sed ad retribuendum eis
mercedem meriti levis, quod fecerunt, ut comedant
mercedem suam in sæculo hoc, et ut perdant
partem suam in sæculo venturo. » Et Midras, sive
Glossa Hebræorum hic: « Felices iusti, inquit,
quibus accidit juxta facta impiorum, quia am-
plissima illis merces et gloria est reposita. Contra,
væ impiis quibus accidit juxta facta piorum, quia
attolluntur, ut gravius corruant. » Et S. Hiero-
nymus: « Inter cæteras vanitates, inquit, quæ in
mundo vario feruntur eventa, etiam hoc depre-
hendit, quod iustis æa frequenter eveniunt, quæ
impiis venire debuerant; et impiis tam feliciter
in hoc mundo degunt, ut eos potes esse iustissi-
mos. Docet exemplum evangelicum divitis pur-
purati et pauperis Lazari. » Subdit S. Hieronymus:
« Hebræi iustos quibus eveniunt mala, et impios
quibus accidunt opera iustorum, filios Aaron in-
terpretantur et Manasses, quod illi sacrificantes
perierunt, et ipse post tanta mala, et captivitatem
in imperium restitutus sit. » Verum Hebræi erant
recti: nam filii Aaron injuste egerunt, dum tem-
erenti obtulerunt Deo incensum ignis alieni contra
preceptum Domini, *Levit.* x. Manasses quoque
in carcere penitens gratiam Dei meruit, ac proinde
justificatus in regnum restitutus est Sapienter
Philo, lib. *De Confusionem linguarum*: « insignis,
ait, poena et vindicta impietatis est convivere
Deum, atque etiam indulgere peccantibus, nec

solum eis impunitatem, verum magnam et diu-
tarnam prosperitatem concedere. » Hæc enim eos
facit quasi ebrios et amentes, ut ultro in sua
danna ruant, suamque perniciem sibi accersant.
Ex adverso pius et sapiens in adversis æque ac
prosperis suis similis est, sobrius, modestus, tran-
quillus, ideoque magnus. « Ut » unililo, ait Se-
neca, etiam in monte consistat, pusillus est;
colossus etiam in puteo magnus: ita sapiens, in
quacumque fortuna suis bonis magnus est, stul-
tus et in summa fortuna humilis. Ut apparatus
scenæ quia commodato datus est, statim redditur,
et sine quærela: ita quidquid in vita contigit ma-
gnificum, sive serius, sive mox a fortuna repeta-
tur, æquo animo reddemus, si his tanquam com-
modatiis utimur. » Idem: « Ut grandis illa tectis
resultat magno quidem fragore, verum nulla
vox: sic insultus fortunæ nihil potest in sapien-
tibus. »

ET SUNT IMPII, QUI ITA SECURI SUNT. — « Securi, » id
est prosperi, rebus omnibus abundantes et felices,
ut explicat S. Hieronymus: felicitas enim facit
securos; magna enim pars felicitatis est de
bono, quod te beatum putes, esse securum; unde
securitas opponitur curæ et sollicitudini, ac securus
dicitur, qui sine cura est, quasi seorsum vel
separatus a cura. Opposit enim piis impiis, quod
illis infelicia et adversa, his felicia et prospera
eveniant. Patet id ex Hebræo, Septuaginta, Syro
et cæteris. Verum hæc falsa fictio est felicitas
et securitas; nam, « cum dixerint pax, et securi-
tas; tunc repentinus eis supervenit interitus, »
1 Thessal. v, 3. Præclare S. Gregorius, lib. IX *Moral.*
cap. xxvii: « Sancti, ait, ita incerti sunt, ut con-
fidant; atque ita confidunt, ut tamen ex securitate
non torpeant. » Spes ergo eorum mixta est
timori, spes facit magnanimos et hilares, timor
humiles et sollicitos. Vide eundem S. Gregorium,
lib. XXIV *Moral.* cap. xii, 7, et lib. VI, epist. 2.
ad Gregorianam, cubiculariam Augustæ, quæ re-
lebat revelationem, quod sibi remissa esset peccata;
cui respondet S. Gregorius hoc verum esse
inutile et noxium, quod incertitudo, remissionis
jugeat in nobis studium penitentiae et bonorum
operum. Vide et S. Augustinum, *De Corrept. et
Gratia*, cap. xii, et in *Psal.* cxxvii: Terror, in-
quit, securitatem parturit; quomodo enim præ-
postera securitas in terrores impellit, ita ordinata
sollicitudo securitatem parturit.

SED ET HOC VANISSIMUM JUDICO. — Hebræa, et
etiam hoc vanitas est, scilicet per antonomasiam,
puta vanitas vanissima, id est summa et maxima,
ob causas quas paulo ante dedi.

Moraliter, hic discit quam vana et quam noxia
impiis sit prosperitas. Audi Eusebium Emise-
num, hom. *De SS. Epiphonio et Alexandro*: « In
hoc mundo, prævalente malitia, iniquitate domi-
nante, pauper affligitur, dives multiplicatur. An
tu hunc potentem vocas, qui in mortem suam
locus est, cui proventum fallax umbra præsen-

tium, æternorum congregat causas malorum?
Quis beatam dixerit validam in jugulum suam
dextram? quis probabiliter laudat velocem ad
ardua præcepta festinantem? quis ejus miretur
ascensum, quam de summo prospicit esse casurum?
Perinde est si aliquem miraris per impia
et iniqua, per opes et divitias operantem, ac si
quamquam videas inaurato atque gemmato sibi
poculo venena miscentem. » Subdit deinde: « An
tu illum felicem vocas, qui infidelis, obsecans
cupidus et cruentus, pro eo quod vias Domini as-
pernat, per suas ire pernititur, dextere angustis
offensus, et sinistra latitudine delectatur
flagitii involvit, sceleribus inficitur, spoliis
contaminatur, et inter hæc se beatissimum putat;
ex hoc quoque infelicitor, quod se non intelligit
infelicem. Quid his faciat medicina celestium
mandatorum, que non sanat nisi volentes? Pigri
itaque ad curam salutis, alacres ad militiam
mortis et captivitatē, ut dictum est; exultant in
rebus pessimis, et de sui perditione letantur: si-
miles illis qui, forte sumentes exitibiles herba-
rum succos, cum risu perire dicuntur. » Seneca,
epist. 59: « Magni animi est, inquit, magna con-
temnere, ac mediocri male quam nimia: ita
enim utilia vitiaque sunt; at hæc, eo quod super-
perfluant, nocent. Sic segletem nimia sternit uber-
tas; sic rami onere franguntur; sic ad maturita-
tem non pervenit nimia lætunditia. Idem animis
quoque event, quæ immoderata felicitas rumpit,
qua non tantum in aliorum injuriam, sed etiam
in suam vertuntur. » Plinius, lib. XVI, cap. xxxv:
« Hedera, ait, complexu necat arbores, ita for-
tuna prospera, dum blanditur, strangulat et perdit. »
Adagiographus: « Solent arbores, inquit,
proditus emori, si quando præter solitum fecunda
fuerint: ita fortuna præter morem blanda ac fa-
vens exitum imminere sæpe numero significat.
Quæmadmodum non raro fit, ut cælo maxime
sereno sævus imber subito coaruit, ita rebus
maxime prosperis ac lætis sæpe gravissima rerum
incedit perturbatio. »

13. LAUDAVI IGITUR LETITIAM, QUOD NON ESSET HO-
MINI BONUM SUB SOLE, NISI QUOD COHÆRERET, ET BIBERET,
ATQUE GAUDERET: ET HOC SOLUM SECUM AUFERRET
DE LABORE SUO, IN DIEBUS VITÆ SUE, QUOS DEDIT
EI DEUS SUB SOLE. — Multi censent hæc dici esse
persona non sapientis, sed insipientis voluptuarii,
qui pertensus confusionis rerum humanarum,
quod bona impiis, mala piis eveniant, tradiderit
se voluptati, ut tandem fecit Salomon. Ita Lyranus,
Hugo, Tielmannus, Cajetanus, quin et Thaumaturgus,
quem audi, omnia ab hoc versu usque
ad finem capituli passim complectentem: « Puta-
bam autem aliquando bonum summum in cibo
potuque situm, eumque Deo gratiorum: qui per
omnem vitam iis quam maxime frueretur, et re-
frigeraretur; eamque lætitiā solam admirabar,
atque adeo nihil aliud cogitabam, ne vel nocte
vite ab illa re, ad hominum luxum inventa

me abducerem. Tandem ex his unum hoc comperi, neminem hujus farinae ullo pacto, quantumvis labore, ad bonum, quod vere bonum est, perventurum. » Verum melius S. Hieronymus, Chaldaeus, Olympiodorus, Glossa, Hebraea, Hugo et ceteri censent Salomonem continue hic ex suo sensu loqui. Idem enim hic dicit quod dixit cap. II, vers. 12, et cap. V, 17. Nimirum laudat hic usum opum et deliciarum, sed moderatum, frugalem et honestum. Audi Chaldaeum: « Et laudavi ego gaudium legis, quia non est bonum homini in saeculo hoc sub sole, nisi tantum comedere, et bibere, et gaudere de labore suo, et pro parte sua, quae data est ei ex caelo; atque non extendere manum suam in rapinas et violentiam; et hoc conducit illum in pacem ad saeculum venturum, et accipiet mercedem perfectam pro labore suo, quod laboravit in integritate omnibus diebus vitae suae, quos dedit illi Dominus in saeculo sub sole. »

Et hoc solum seculum auferret. — *Tu auferret* significat nos honorum hujus vitae proprie et plene non esse dominos, sed usufructuarios, ut in eis velut alienis et commodatis utamur ad vitam, in morte ea aliis ipsique Deo, qui verus est dominus, resignatur. Hebraea, et hoc saltem adhaerebit ei (1); Septuaginta, et ipsum simul oderit ei; Campensis, hoc enim accipiet homo tanquam suum; Arabicus, et hoc discedet cum ipso. Aliter Syrus: *Et ipse, inquit, defatigatur sibi in labore suo.* Videtur ipse pro וְיָחִי אִתְּךָ, id est adhaerebit vel copulabitur ei, legisse וְיָחִי אִתְּךָ, id est laborabit vel fatigabitur sibi, a radice וָחַל, id est laboravit.

16. ET APPOSUIT COR MEUM UT SCIREM SAPIENTIAM, ET INTELLIGEREM DISTENTIONEM, QUAE VERSATUR IN TERRA: EST HOMO, QUI DIEBUS AC NOCTIBUS SOMNUM NON CAPIT OCULIS. — Per sapientiam Chaldaeus accipit studium legis; Thaumaturgus, studium quaerendi et captandi plures novasque voluptates; Olympiodorus, studium scientiarum naturalium; S. Hieronymus, studium scrutandi divina judicia, v. g. cur Deus justos affligat, impios prosperet; cur hunc eligat, illum negligat. Ample per sapientiam accipias studium scrutandi omnes res a Deo creatas: has enim scrutatus est Salomon, tum eludens: cognoscendi singularum naturam, dotas, causas; tum ut perspiceret num quae res animum hominis tranquillare, satiare et beatè possent. Unde explicans subdit: « Et intellexi quod omnium operum Dei nullum possit homo invenire rationem. » Haec omnia ad finem capitis explicata sunt cap. I, vers. 17, cap. III, 7 et 12. Repetit enim Salomon alternantes animi sui motus aeternaeque, quibus res omnes perscrutatus est, ut inveniret animi quietem et satiem; cumque in nulla eam

(1) Et hoc (vitae bonis late fruendi facultas) adhaeret ei in labore suo, seu per laborem suum, hoc unum percipiet ex omnibus suis laboribus. Alii, pro labore suo, est utilitas certa et stabilis, quam ex laboribus suis capiat.

reperiret, sed meram in singulis vanitatem. Hinc unius pertusus ad aliam et aliam se transtulit, ad praesertim a leuitia et delectis ad studium sapientiae, ut honestus et sublimis; sed illico in hoc quoque vanitatis et molestiarum aculeos, spinasque se reperisse testatur.

DISTENTIONEM. — Aliqui legunt *dissensionem*, idque explicant de variis sapientiam sententiis et opinionibus inter se pugnantibus. Alii, ut Lyranus, Hugo et Glossa interl. legunt *distinctionem*, idque explicant de differentia inter bonum et malum, sapientem et stultum, prosperitatem imperiorum et adversitatem piorum, deque diversis hominum gradibus, conditio omnibus, moribus.

Verum legendum est cum Romanis *distentionem*; hebraice enim est וְיָחִי אִתְּךָ, id est occupatio, discentio, sollicitudo, afflictio, de qua dixi cap. I, vers. 13: « Hanc occupationem pessimam (id est molestissimam) dedit tuis filiis hominum ut occuparentur in ea, » dum alii assidue vacant congregandis opibus, alii praeditis excolendis, alii fabricis erigendis, alii honoribus sectandis, alii vanis scientiis, etc., adeo ut nec diu, nec nocte quiescant, aut somnum capiant. Unde subdit:

EST HOMO QUI DIEBUS AC NOCTIBUS SOMNUM NON CAPIT, — id est exiguum caput et quatuor nullum (2). Est hyperbole; homines enim sine somno vivere nequeunt, q. d. Parum dormit, imo semper sollicitus est, quia totus intendit suae occupationi, puta suo lucro, suo honori, suae scientiae, suae arti, suo officio, etc. Hinc Demosthenes aiebat se plus olei in lucubracionibus nocturnis, quam per diem vini consumpsisse. Aristoteles dormiens manu tenebat pilam eanam, ut illius e manu dormiens elapset, et in subjectam pelvim cadentis sonitu excitaretur, itaque ad nocturnas lucubraciones vigili rediret. Ita habet ejus Vita. Item floccere nonnulli christiani et religiosi. Celebre fuit in Oriente monasterium Acaemetarum, id est in somnium, et nocte in oratione et meditatione pervigilantium, ac jugiter die nocteque psallentium, tripartito ordine et tempore, monachis scilicet in tres octas divisus, ordineque trino sibi vicissim succedentibus. Primo, erectum fuit hoc Acaemetarum monasterium Constantinopoli, sub Leone I Pontifice, anno Domini 459; vocati sunt iidem *Studites*, a Studio viro consulari, qui ejusmodi monasterium erexit, teste Nicephoro, lib. XV, cap. XIII. Inter eos monasticam vitam egit S. Joannes Calybita. Ita Barontas, anno Domini 459. Sane Acaemetarum monasterium fuit S. Co-

(2) Quandoquidem noctu diuque somnum oculis suis nullum videt, scilicet homo tot negotiis distentus; hoscannuleros, cor meum, quod ad explorandum dederam (similiter Terentius *Heautont.* III, 1, 82: Dominum hercule ego hac nocte oculis non vidi meis). Et (pendet hic versus a praeced.) vidi omne opus Dei, hoc in eo vidi, quod non possit homo invenire opus quod sit sub sole; quantumvis labore homo querendo, non tamen inveniet; atque etiamsi sapiens dicat se scire res, non potest invenire.

Jumbani et S. Galli, atque plura in Germania, Gallia, Hibernia: nimirum haec sunt non vanae, sed sanctae religiosorum vigiliae, imo caelestes angelorum terrestrium Deo psallentium et militantium excubiae.

17. ET INTELEXI, QUOD OMNIUM OPERUM DEI NULLUM POSSIT HOMO INVENIRE RATIONEM, EORUM QUAE FIUNT SUB SOLE: ET QUANTO PLUS LABORAVERIT AD QUERENDUM, TANTO MINUS INVENIAT: ETIAMSII DIXERIT SAPIENS SE NOSSE, NON POTERIT DIXERE OPERA DEI INTELLIGERE LUM OMNIPOTENTIAE ET MAGNIFICENTIAE, UT VERTI QUAE CURVO IN DIRECTUM EXTENDIT, SIVE FAC LINEAM RECTAM AEQUALEM PERIPHERIAE CIRCULI, CIQUE IN FINE LINEAE RECTAM, QUAE SEMIDIAMETRO CIRCULI SIT AEGUALIS, AD ANGULOS RECTOS ANNECTO, AC DENIQUE EXTREMITATEM UTRISQUE LINEAE JAM DICTAE LINEAE RECTAE TRANSVERSA CONNEXO, AC HABEBIS TRIANGULUM QUI SIT AEGUALIS CIRCULO. TRIANGULUM AUTEM CUIUSLIBET AEGUALI QUADRATUM DESCRIBI POTEST MATHEMATICIS CERTUM EST, MODUMQUE ID FACIENDI DEMONSTRAT EUCLIDES, LIB. I, PROPOSIT. 42, ET LIB. II, PROPOSIT. 14, ET LIB. IX, PROPOSIT. 33. Vide ibidem Clavium, 301: quare sic fiet quadratum aequale circulo. Hinc mechanici facile ex hac praxi commensurando lineam rectam cum peripheria circuli, conficiunt triangulum et quadrata, quae sint circulo aequalia. Verum mathematico idipsum demonstrare, uti suas propositiones demonstrat Euclides, hoc est rationem mathematicam afferre, quae demonstret modum invenendi lineam, quae sit aequalis peripheriae circuli, nec Archimedes, nec Euclides, nec quis alius huc usque invenit, etsi plurimi in eo annos plurimos desudarint. Quadratura ergo circuli practice et mechanice scitur; at ejus ratio et mathematica demonstratio ignoratur.

ETIAMSII DIXERIT SAPIENS SE NOSSE, NON POTERIT REPERIRE. — Potest clarius ex Hebraeo verti, si dicat (id est apud se statuatur) etiam vir sapientissimus, dare operam, ut cognoscat, non poterit invenire. Ita Vatablus et Campensis: *Quin et sapiens ipse, ait, si conetur cognoscere, frustra laborabit.* Jam hanc gnomen audivimus cap. III, vers. 11; quare ibi dicta hic non repetam. Huc spectat vetus apologus quem recenset noster Pontanus, volumine III *Progymn.* part. 1, cap. XI: *Invehobatur in caudam suam canis, quod deses et otiosa, et a reliquo corpore se trahi sineret, neque iter ostenderet ut oculi, nec mandata acciperet ut aures, nec hostem insequeretur ut pedes, nec dimicaret ut dentes, sed esset velut inutilis appendix ad posticam partem corporis.* Respondit cauda: *Et tamen ego inutilis, ut tu calumniaris, museas abigo, patrono alludo, pudentia contego, totique corpori sum ornamento.* Epimythium: *nihil a Deo nisi sapienter factum et provide, quamvis imperio multis in rebus id*

non videant. Exemplum hujus sententiae marum est in quadratura circuli, in qua se forserunt tot saeculis mathematicorum ingenia nec veritatem extorsissent, adeo ut hoc eis crux fixa esse videatur. Nam quadraturam circuli mechanice, hoc est, modum practice efficiendi quadratum, quod sit aequale circulo, sive cujus capacitas aequalis sit capacitati circuli, inventi tradidit Archimedes, libro *De Circuli dimensione*, theorem. 1, pag. 128, in edit. Paris. Estque hic: *Accipie peripheriam, sive circumferentiam circuli, illamque ex curvo in directum extendit, sive fac lineam rectam aequalem peripheriae circuli, ci que in fine lineae rectam, quae semidiámetro circuli sit aequalis, ad angulos rectos annecto, ac denique extremitate utriusque lineae jam dictae lineae rectae transversa connecte, ac habebis triangulum qui sit aequalis circulo.* Triangulum autem cuiuslibet aequale quadratum describi potest mathematico certum est, modumque id faciendi demonstrat Euclides, lib. I, proposit. 42, et lib. II, proposit. 14, et lib. IX, proposit. 33. Vide ibidem Clavium, 301: quare sic fiet quadratum aequale circulo. Hinc mechanici facile ex hac praxi commensurando lineam rectam cum peripheria circuli, conficiunt triangulum et quadrata, quae sint circulo aequalia. Verum mathematico idipsum demonstrare, uti suas propositiones demonstrat Euclides, hoc est rationem mathematicam afferre, quae demonstret modum invenendi lineam, quae sit aequalis peripheriae circuli, nec Archimedes, nec Euclides, nec quis alius huc usque invenit, etsi plurimi in eo annos plurimos desudarint. Quadratura ergo circuli practice et mechanice scitur; at ejus ratio et mathematica demonstratio ignoratur.

Quadratura circuli enim mechanice scilicet, mathematico nascitur.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Est eo quod bona malaque aequè accidunt pio ac impio, inserit neminem scire an amore, an odio sit dignus, sed omnia in futurum servari incerta. Idcirco sapientis esse studere candori et puritati ac brevè operibus, praesertim quia sicut pisces capiuntur hamo, sic homines tempore malo. Denique, vers. 14, ostendit sapientiam prestare fortitudine, et tamen in paupertate non astimari.

1. Omnia haec tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem: Sunt justus atque sapientes, et opera eorum in manu Dei: et tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit: 2. sed omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa aequè eveniant justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, immolanti victimas, et sacrificia contententi; sicut bonus, sic et peccator: ut perjurus, ita et ille qui verum dejerat. 3. Hoc est pessimum inter omnia quae sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt: unde et corda filiorum hominum implentur malitia, et contemptum in vita sua, et post haec ad inferos deducuntur. 4. Nemo est qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam: melior est canis vivus